

Posudek dis. práce Mgr. Zuzany Malé: *Skrytá avantgarda. Próza české poválečné avantgardy mezi individualismem a kolektivismem.*

Úsilí o detailní výzkum a typologii české avantgardy patří tradičně k nejpřednějším zadáním literárněvědné bohemistiky. Důvodů je celá řada a jsou notoricky známé: meziválečná avantgarda patří k nejznámějším projevům, ne-li vrcholům české literatury, umění a kultury; má nadnárodní přesah; jsme stále ještě v dosahu jejích konceptů, metod i idejí; avantgarda fascinuje (a taky až zaráží) svým radikalismem názorovým i tvůrčím; je také součástí evropských avantgardních proudů, s nimiž sdílí obdobná východiska.

Je ostatně nutné, aby byla zkoumána s rostoucí intenzitou právě v konfrontaci se zahraničními meziválečnými směry a proudy, a to nejen s těmi, na něž se odvolávala. Jinak řečeno, měla by být častěji vymaňována z českých a československých kontextů, aby její tvorba, cíle a hlavně výsledky byly poměřovány se srovnatelnými díly cizojazyčnými. Jen v takových srovnáních se může ukázat celoevropský význam nebo původní hodnota tvorby a myšlenek české avantgardy, ať už se inspirovala kdekoli.

Práci Zuzany Malé lze považovat za dílčí příspěvek i k této konfrontaci. Slečna Z. Malá si je vědoma toho, že nemůže obracet pozornost ke „zdroji“ jenom proto, aby obecně charakterizovala hlavní ideje a rysy té či oné poetiky a ty pak banálně „přiložila“ k české tvorbě. Místo těchto obvyklých obecných referencí jsou nutné konkrétní a prohloubené znalosti myšlenek, estetik a děl. Tedy pokud jde o její disertační práce, znalosti vybraných, ale příkladných próz francouzských unanimistů.

To je jeden výrazný aspekt kandidátní práce. Druhý, z bohemistického hlediska jistě závažnější je snaha přeskupit otázky, narušit zavedené typologie tak, že se pozornost obrací nejen k prohlášením a manifestům, ale zejména ke konkrétním dílům, která mnohdy směřují jinam, než jak určují formulace individualit, jednotlivých seskupení, škol atp. Tento přístup je sympatický a

potřebný, protože zpravidla ukáže na rozestup mezi tím, „jak to bylo míněno“ a „jak to bylo uděláno“, mezi programem a tvorbou. Může také „dekonstruovat“ umělé či ustrnulé dichotomie a dualismy, tradičně „přivěšované“ k seskupením a směrům v zájmu zpřehlednění a inteligibilitnosti komplexního kulturního dění.

Tak je tomu i u definic a protipostavení Literární skupiny a Devětsilu, na něž se autorka soustřeďuje. Nejsem s to posoudit ryze literárněhistorické detaily rozsáhlého bohemistického materiálu a nuance avantgardního dění těsně po 1. světové válce, jimiž se Mgr. Malá, tu více, tu méně popisně, zabývá. Domnívám se však (ačkoli kandidátka výslovně označuje svoji práci za literárněhistorickou), že epistemologicky podstatnější jsou tu uplatněné metody výkladu i kontextová pole (patrné už ve strukturování práce a volbě okruhů), které jsou jeho součástí, stejně jako konfrontační rámce a analyzovaná exemplární tematika, protože umožňují otevírat jak jiné aspekty problematiky, tak usilovat o jiné interpretační strategie.

Po vymezení základních pojmů, problémů a cílů práce („pojmenování vzájemných relací avantgardy a expesionismu /.../ v kontextu českého poválečného umění“, s. 12, shod a rozdílů mezi nimi) s využitím prací našich i zahraničních badatelů, po ústrojném shrnutí předchozích pohledů na českou poválečnou avantgardu se Z. Malá dostává ke stěžejním tematikám evropské moderny, tak jak se konstituovaly už v 19. století: k velkoměstu, davu, kolektivitě, individualitě a odcizení. Opírá se přitom o fundamentální, takřkajíc klasické reflexe (Benjaminovy úvahy o Baudelairovi, Le Bonova Psychologie davu, Simmel, Ortega y Gasset, Canetti aj.). K tomu je možné podotknout, že znepokojivá nota těchto pojednání povětšinou koření v pesimistickém náhledu na dějiny a v prognóze vlády mas (vzpourey davů) a zániku individuality u Jacoba Burckhardta. Ve světové literatuře je pak esteticky a myšlenkově neplodnější ambivalence velkoměsta jako „chapadlovitého“ prostoru (E. Verhaeren), v němž vítězí dav a je ohrožována individualita, ale zároveň a do jisté míry protichůdně také jako prostoru spojených energií, nových hodnot,

příležitostí a kariér. Toho je si autorka dobře vědoma, než přistoupí k literárněhistorickému strukturování kolektivistickým teorií a témat české avantgardy, během něž problematizuje, resp. dynamizuje zatuhlé ideové opozice (kolektivismus x individualismus).

Za velmi přínosnou považuji kapitolu o recepci francouzského unanimumu teoretiky Devětsilu a Literární skupiny, o překladech děl unanimumistů a „unanimumistické etapě“ české avantgardy. K přehodnocování tradovaných schémat a příkrých separací asi nejnázornějším způsobem přispívá analýza próz Literární skupiny a Devětsilu, v nichž na obou stranách účinkují expresionistické a existenciální motivy.

Při této příležitosti se domnívám, že k další problematizaci (a tím i k dalšímu prohloubení) tematiky by mohla přispět recepcce díla Ch.-F. Ramuze (vedle děl C. Spittelera, K. Hamsuna a T. Hardyho) českou kritikou dvacátých let, která jeho metafyzický expresionismus považovala za jakousi protiváhu k avantgardě.

Práci Mgr. Zuzany Malé doporučuji k obhajobě.

V Praze 23. 11. 2012

Prof. PhDr. Zdeněk Hrbata, CSc.,
oddělení teorie ÚČL AV ČR,
oddělení komparatistiky ÚČL LV
FF UK